

Міністерство освіти і науки України

Національний університет водного господарства та
природокористування

Кафедра охорони праці та безпеки життєдіяльності

03-10-147М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до проведення практичних занять та
виконання самостійної роботи
з навчальної дисципліни

**«СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ
В ОХОРОНІ ПРАЦІ»**

для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
за освітньо-професійною програмою «Охорона праці»
спеціальності 263 «Цивільна безпека»
усіх форм навчання

Рекомендовано науково-
методичною радою
з якості ННІ будівництва,
архітектури та дизайну
Протокол № 1 від 28.08.2025 р.

Рівне – 2025

Методичні вказівки до проведення практичних занять та виконання самостійної роботи з дисципліни «Соціально-економічні аспекти в охороні праці» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за освітньо-професійною програмою «Охорона праці» спеціальності 263 «Цивільна безпека» усіх форм навчання [Електронне видання] / Поліщук-Герасимчук Т. О. – Рівне : НУВГП, 2025. – 13 с.

Укладач: Поліщук-Герасимчук Т. О., канд. техн. наук, доцент кафедри охорони праці та безпеки життєдіяльності.

Відповідальний за випуск: Кухнюк О. М., к.т.н., доцент, завідувач кафедри охорони праці та безпеки життєдіяльності.

Керівник групи забезпечення спеціальності 263 «Цивільна безпека», к.т.н., доц. Кухнюк О. М.

ЗМІСТ

Вступ	3
1. Тематичний зміст навчальної дисципліни	4
2. План проведення практичних занять	5
3. Питання до виконання самостійної роботи	7
4. Питання гарантованого рівня знань	8
5. Критерії оцінювання знань студентів	10
Список літератури	12

© Т. О. Поліщук-Герасимчук, 2025

© Національний університет
водного господарства
та природокористування, 2025

Вступ

Методичні вказівки розроблені для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності 263 «Цивільна безпека» за всіма формами навчання й передбачають надання допомоги в підготовці до лекційних і практичних занять, виконанні самостійної роботи та складанні підсумкових модульних контролів із навчальної дисципліни «Соціально-економічні аспекти в охороні праці».

Метою вивчення навчальної дисципліни є отримання здобувачами фундаментальних знань щодо питань охорони праці з позицій глибокого аналізу соціальних аспектів – безпеки та умов праці, рівня виробничого травматизму і професійних захворювань тощо, які є визначальними елементами системи управління охороною праці суб'єкта господарювання та вдосконалюються і контролюються спеціалістами служби (відділу) охорони праці, через комплекс відповідних заходів, в тому числі економічних.

В результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти набуває наступні компетентності:

- здатність приймати обґрунтовані рішення.
- здатність приймати ефективні рішення, керувати роботою колективу під час професійної діяльності.
- здатність зрозуміло і недвозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію до фахівців та нефахівців.

Результати навчання, які набувають здобувачі вищої освіти, вивчаючи дану дисципліну є такими:

- розробляти і реалізовувати соціально-значущі проекти у сфері цивільної безпеки та дотичні до неї міждисциплінарні проекти з урахуванням соціальних, економічних, технічних та правових аспектів.
- здійснювати техніко-економічні розрахунки заходів у сфері професійної діяльності.

1. ТЕМАТИЧНИЙ ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1

Тема 1. Генезис соціального та економічного розвитку праці.

1. Динаміка процесів розвитку праці.
2. Категорійно-понятійний апарат соціально-економічного управління охороною праці.
3. Моделі, принципи, завдання .

Тема 2. Міжнародна організація праці в соціально-економічному аспекті прогресу суспільства

1. Міжнародна Організація Праці. Історія розвитку.
2. Конвенції, Рекомендації та структура МОП.
3. Соціальне партнерство та соціальний діалог.
4. Співпраця Міжнародної Організації Праці та України.

Тема 3. Національні імперативи соціально-економічного розвитку праці

1. Правове поле регулювання соціальних та економічних аспектів охорони праці.
2. Реалізація законодавства про працю на суб'єкті господарювання: режим праці та відпочинку, тривалість робочого дня, трудовий договір.
3. Принципи системи відповідальності в процесі порушень.

Тема 4. Соціальні механізми управління охороною праці

1. Соціально сутність праці та її функції.
2. Зміст і характер праці.
3. Види праці.
4. Мотивація трудової діяльності

Змістовий модуль 2

Тема 5. Економічні аспекти охорони праці

1. Оцінка стану охорони праці на підприємствах, в організаціях та установах.
2. Витрати на покращення умов і охорони праці.
3. Методика оцінки економічної та соціальної ефективності заходів щодо покращення умов і охорони праці.

Тема 6. Фінансування охорони праці. Фонди охорони праці та фонди соціального страхування

1. Фінансування охорони праці.
2. Фонди охорони праці суб'єкта господарювання.
3. Соціальні фонди України.

Тема 7. Національний добробут та демографія суспільства в контексті охорони праці

1. Населення як демоекономічна категорія.
2. Соціально-економічна характеристика трудових ресурсів.
3. Економічно активне та економічно неактивне населення.
4. Характеристики відтворення населення та ресурсів для праці.
5. Поняття про трудовий потенціал. Показники, що характеризують компоненти трудового потенціалу людини.
6. Людський капітал як соціально-економічна категорія.

Тема 8. Соціальна та економічна безпека діяльності як складові інтегрованої системи менеджменту організації і соціальної відповідальності бізнесу

1. Соціальна та економічна безпека діяльності системи менеджменту охороною праці.
2. Соціальні та економічні заходи безпеки соціальної відповідальності бізнесу організації, підприємства, установи.
3. Організації системи управління в області соціальної відповідальності суб'єкта господарювання.

2. ПЛАН ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття №1. Оцінка стану безпеки праці суб'єкта господарювання:

1. Визначити коефіцієнт умов праці.
2. Встановлення ступеня втомлюваності працівників.
3. Розрахувати розмір зростання продуктивності праці.

Література [1-4]

Практичне заняття №2. Вивчення процесів управління документацією соціально-економічної складової охорони праці:

1. Види соціально-економічної документації (розрахунки витрат на заходи з охорони праці, звіти про травматизм, дані про компенсації, колективний договір тощо).
2. Основні процеси її ведення (розробка, облік, зберігання, актуалізація, контроль).

3. Значення для працівників і підприємства (соціальний захист, економія витрат, підвищення продуктивності).

Література [2,6-13]

Практичне заняття №3. Розрахунок соціальної ефективності заходів з охорони праці:

1. Розрахунок показників, які характеризують стан виробничого травматизму (рівень професійного захворювання): для аналізу виробничого травматизму використовують статистичний метод – показники частоти, важкості і втрат робочого часу.

2. Розрахунок ефективності проведення заходів щодо покращення стану охорони праці на підприємстві: коефіцієнт рівня додержання правил охорони праці; відсоток зміни числа робочих місць, що не відповідають вимогам нормативних актів по безпеці виробництва; відсоток зміни чисельності працівників, що працюють в умовах, які не відповідають вимогам санітарних норм; відсоток зміни числа машин і механізмів приведених у відповідність з вимогами нормативних актів, що регулюють питання охорони праці; відсоток зміни кількості виробничих приміщень, приведених у відповідність вимогам актів, що регулюють питання охорони праці; зміну коефіцієнта частоти виробничого травматизму; зміну коефіцієнта важкості травматизму; зміну коефіцієнта частоти професійної захворюваності через незадовільні умови праці.

Література [1,5]

Практичне заняття №4. Розрахунки економічної ефективності заходів щодо попередження нещасних випадків на виробництві:

1. Розрахувати матеріальні затрати, пов'язані з виробничими травмами та профзахворюваннями.

2. Визначити економічну ефективність заходів з охорони праці та визначити річну економію заробітної плати за рахунок збільшення продуктивності праці в результаті проведення комплексу заходів щодо зниження травматизму.

Література [1,7,9]

Практичне заняття №5. Розрахунок економічної ефективності заходів для запобігання нещасних випадків на виробництві:

1. Основні показники економічної ефективності заходів з охорони праці: прямі та непрямі витрати на ліквідацію наслідків НВ; витрати на профілактичні заходи; економія від запобігання нещасним випадкам.

2. Приклади показників за статистикою Держпраці, МОЗ, суб'єктів господарювання тощо.

Література [1,7,9]

Практичне заняття №6. Розрахунок соціально-економічної ефективності проведення комплексу заходів щодо поліпшення умов праці:

1. Розрахувати соціально-економічну ефективність проведених заходів щодо поліпшення умов праці, величину витрат на оплату скороченого робочого дня та додаткових відпусток при роботі в несприятливих умовах

Література [1-5]

Практичне заняття №7. Встановлення ефективності затрат на охорону праці суб'єкта господарювання:

1. Розрахувати економічний ефект та ефективність проведених заходів з охорони праці.

Література [1-5]

Практичне заняття №8. Визначення ефективності умов праці:

1. Розрахувати показники ефективності витрат суб'єкта господарювання на заходи з охорони праці.

Література [1-7]

Практичне заняття №9. Кількісний розрахунок соціально-економічних ризиків:

1. Обчислити ризик травмування працівників зайнятих певним видом економічної діяльності.

Література [1,13]

3. ПИТАННЯ ДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№	Назва теми	Рекомендована література
1	Соціально-економічна оцінка ресурсів праці	1-5, 8-11
2	Економічні проблеми управління охороною праці	1,2,12,13

3	Види та порядок страхування працівників підприємств від нещасних випадків та профзахворювань	1,3,9,10
4	Економічне стимулювання працівників підприємств, організацій, установ	1-3,9,10
5	Цілі, завдання і методи демографічного аналізу	1, 2, 3
6	Роль охорони праці в збереженні трудових ресурсів	2-3
7	Соціально-економічні аспекти управління охороною праці	1-5, 9,10
8	Історія розвитку соціально-економічної складової системи управління охороною праці	2-3
9	Економічні методи управління охороною праці	1-5
10	Чинники, що формують умови праці	1-5

Підсумком самостійної роботи здобувача вищої освіти денної і заочної форм навчання є складання письмового звіту за вказаними темами, який виконується у вигляді окремого звіту.

Звіт складається з плану, основної частини, списку використаної літератури та додатків (при необхідності).

Загальний обсяг звіту визначається з розрахунку 0,5 – 0,75 сторінки на 1 годину самостійної роботи для здобувачів вищої освіти денної форми навчання і 0,2-0,3 сторінки для здобувачів вищої освіти, що навчаються заочно чи дистанційно.

Звіт оформлюється на стандартному аркуші паперу формату А4 (210x297) з одного боку, шрифт Times New Roman 14 кегль, інтервал 1,5. Поля: праве – 10 мм, верхнє, нижнє, ліве - 20 мм. Звіт, за вказівкою викладача, надсилається на навчальну платформу Moodle.

Розгляд, а при потребі – захист звіту про самостійну роботу відбувається у терміни, обумовлені викладачем.

4. ПИТАННЯ ГАРАНТОВАНОГО РІВНЯ ЗНАНЬ

1. Законодавча та нормативна база України з охорони праці. Принципи державної політики з охорони праці.
2. Нормативні документи щодо охорони праці працюючих.

3. Соціально-економічна характеристика трудових ресурсів.
4. Соціально-економічна сутність праці та її функції.
5. Мотивація трудової діяльності.
6. Економічно активне та економічно неактивне населення.
7. Фінансування охорони праці. Фонди охорони праці.
8. Оцінка стану охорони праці на підприємствах, в організаціях та установах.
9. Гарантії прав працівників на охорону праці, пільги і компенсації за важкі та шкідливі умови праці.
10. Роль організації охорони праці в збереженні трудових ресурсів.
11. Трудовий договір. Робочий час. Медичні огляди працівників.
12. Відшкодування шкоди у разі ушкодження здоров'я працівників або у разі їх смерті.
13. Зміст і характер праці.
14. Охорона праці жінок, неповнолітніх, інвалідів.
15. Статистика травматизму та професійної захворюваності в Україні. Виробнича травма, види травматизму. Класифікація причин нещасних випадків.
16. Права та обов'язки працівників щодо додержання вимог нормативно-правових актів з охорони праці.
17. Людський капітал як соціально-економічна категорія.
18. Фонд соціального страхування України, порядок розрахунків. Обов'язки фонду, фінансування.
19. Методи аналізу травматизму.
20. Поняття про трудовий потенціал. Показники, що характеризують компоненти трудового потенціалу людини.
21. Економічне стимулювання охорони праці.
22. Види заохочень. Мотивація безпечної роботи.
23. Основні категорії соціології праці.
24. Трудові ресурси України.
25. Соціально-економічна оцінка ресурсів праці.
26. Система, критерії трудового потенціалу.
27. Економічні проблеми управління охороною праці.
28. Роль соціально-психологічного чинника в системі управління охороною праці.
29. Основні фактори, які впливають на формування і розвиток соціально-трудових відносин.
30. Соціальний діалог і партнерство в індустріальному суспільстві.

5. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ

Поточний та підсумковий контроль знань здобувачів вищої освіти проводиться в усній, письмовій та в комп'ютерній формах і оцінюється в межах 100 балів (практична складова 60 балів, модульна складова 40 балів). Здобувач вищої освіти набирає бали за виконання певних видів робіт (виконання практичної, самостійної роботи, опитування за матеріалом, тощо) в межах тем навчальної дисципліни. Для отримання **заліку** здобувачу вищої освіти необхідно набрати не менше 60 балів, виконати практичні заняття та здати модульну складову у вигляді комп'ютерного тестування. Структуру та зміст контрольних питань та завдань визначає викладач керуючись діючих нормативних документів університету.

Критерії оцінювання здобувачів вищої освіти за темами навчальної дисципліни

Назва теми	Бали	Форма контролю
	Денна форма	
Практичні заняття		
1. Оцінка стану безпеки праці суб'єкта господарювання	7	Виконання завдань
2. Вивчення процесів управління документацією соціально-економічної складової охорони праці	7	Виконання завдань
3. Розрахунок соціальної ефективності заходів з охорони праці	7	Виконання завдань
4. Розрахунки економічної ефективності заходів щодо попередження нещасних випадків на виробництві	7	Виконання завдань
5. Розрахунок економічної ефективності заходів для запобігання нещасних випадків на виробництв.	7	Виконання завдань

6. Розрахунок соціально-економічної ефективності проведення комплексу заходів щодо поліпшення умов праці	7	Виконання завдань
7. Встановлення ефективності затрат на охорону праці суб'єкта господарювання	6	Виконання завдань
8. Визначення ефективності умов праці	6	Виконання завдань
9. Кількісний розрахунок соціально-економічних ризиків	6	Виконання завдань
Усього практичні заняття	60	-
Усього поточна складова оцінювання	60	-
2. Підсумкова складова оцінювання		
Модульний контроль №1	20	-
Модульний контроль №2	20	-
Разом за модульною складовою	40	-
Всього	100	-

Оцінювання завдань поточного (модульного) контролю

Рівень складності завдань	Кількість завдань в білеті	Оцінка завдань (бали)	
		за одне	загальна
Соціально-економічні аспекти в охороні праці Рів1.doc	26	0.5	0-13
Соціально-економічні аспекти в охороні праці Рів2.doc	5	1	0-5
Соціально-економічні аспекти в охороні праці Рів3.doc	1	2	0-2
Всього	32		20

Перелік нормативних документів університету що регулюють порядок оцінювання та проведення контрольних заходів:

➤ Положення про семестровий поточний та підсумковий контроль навчальних досягнень здобувачів вищої освіти .

➤ Система оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти (семестровий поточний контроль) зі змінами та доповненнями.

Список літератури

1. Економічна безпека національного енергетичного сектору в умовах глобалізації : колективна монографія / Довбенко Т. О., Abdullayev K. N., Білан Т. Р. та ін. ; за заг. ред. О. Л. Гальцової. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 280 с.
2. Економіка праці та соціально-трудові відносини : підручник / Л. М. Ільч, О. В. Акіліна. Київ : Київський ун-т ім. Бориса Грінченка, 2020. 952 с.
3. Практикум з економіки праці й соціально-трудових відносин : навч. посіб. / В. А. Ткачук, Є. О. Ланченко, Т. О. Костюк. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Видавничий центр НУБіП України, 2024. 416 с.
4. Твердохлебова Н. Є., Євтушенко Н. С. Методичні вказівки до виконання розрахунково-графічного завдання «Техніко-економічна ефективність заходів, спрямованих на підвищення охорони праці на виробництві». Харків : НТУ «ХПІ», 2025.
5. Дідур К. М., Дмитрюк С. П. Економічна ефективність впровадження заходів з охорони праці. Дніпро : Дніпровський державний аграрно-економічний університет, 2020.
6. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Київ : Преса України, 1997. 80 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
7. Закон України «Про охорону праці» від 14.10.2003 р. № 2695-ХІІ: станом на 25 лютого 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>
8. Податковий кодекс України: станом на 25 лютого 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2755-17>
9. Кодекс законів про працю України: станом на 25 лютого 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
10. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття»: станом на 25 лютого 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14>

11. Закон України «Про колективні договори і угоди» від 01 липня 1993 р. № 3356-XII: в редакції від 04.10.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3356-12>
12. Закон України «Про соціальний діалог в Україні» від 23 грудня 2010 р. № 2862-VI: станом на 25 лютого 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-17>
13. Декларація МОП основних принципів та прав у світі праці: ухвалена Міжнародною конференцією праці 18 червня 1998 р.: станом на 25 лютого 2020 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=993_260
14. Конвенція про допомогу особам, котрі є безробітними з незалежних від них обставин № 44: станом на 25 лютого 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_204
15. Меморандум про взаєморозуміння щодо реалізації Програми гідної праці МОП для України на період 2016–2019 рр. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/MU16042>